

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN BARINMA KOŞULLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: YENİCE, TARSUS, SİLİFKE ÖRNEKLERİ

Mehmet AKALIN

Sosyal Güvenlik Uzmanı, Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumu,
e-posta: zidanvolesi@gmail.com, Tel: 0505 914 52 28

ORCID: 0000-0002-5170-7503

Başvuru Tarihi: 15.11.2017, **Kabul Tarihi:** 29.01.2018

DOI: 10.21441/sguz.2018.65

ÖZ

Bu çalışmada Mersin il sınırları içerisinde çalışan mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşulları değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı, siyasi karar alma mekanizmalarının ve sivil toplum kuruluşlarının, mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşullarına ilişkin olarak yapacakları hukuki düzenlemeler ve eylem planları için bir rehber oluşturmaktır. Çalışmada niteliksel araştırma yöntemi olarak; derinlemesine görüşme, katılımlı gözlem ve fotoğraf analizi kullanılmıştır. Alan araştırması kapsamında, Mart/2017-Eylül/2017 döneminde, 120 kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş; çekilen resimlerle, barınakların fiziksel ve çevresel özellikleri hakkında okuyucuların fikir edinebilmeleri sağlanmıştır. Sonuç olarak mevsimlik tarım işçilerinin barınma şartlarının elverişsiz ve sağlıksız olduğu; barınakların insan onuruna yakışır düzeyde olmadığı tespit edilmiş; mevsimlik tarım işçilerinin barınma şartlarının iyileştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik tarım işçileri, barınma koşulları, işçi barınakları, Mersin.

ASSESSMENT OF SEASONAL AGRICULTURAL WORKERS' HOUSING CONDITIONS : SAMPLE OF YENICE, TARSUS, SILIFKE

ABSTRACT

In this study, the seasonal agricultural workers working conditions were evaluated in mersin region. Expectation in this study is serve as guidelines for legal arrangements and action plans to be made by political decision-making bodies and non-governmental organizations. Interview, participant observation and photo analysis were used this study as qualitative research method. Interviews were conducted with 120 participants during the March/2017-September/2017 period. Photographs of the region were taken. Shelters physical and environmental characteristics were presented to the readers. As a result, it was determined that the conditions of seasonal agricultural workers housing contitions is unfavorable and unhealthy. And it has been found that the shelters are not suitable for human dignity. Finally, proposals have been made for improve the conditions of seasonal agricultural workers housing conditions.

Keywords: Seasonal agricultural workers, housing conditions, worker housing, Mersin.

GİRİŞ

Tarım işi, bitkisel üretimin yanı sıra hayvancılık, ormancılık ve su ürünlerini de kapsayan çok geniş bir kavramdır. Tarım, bitkisel ve hayvansal varlıkların üretim yeteneklerinin biyolojik olarak planlı ve yönlendirilmiş bir şekilde kullanmasıdır (Güler, 2008: 1). Bunun yanı sıra tarım, insanların hayatını devam ettirebilmesi için gereken besin ihtiyacını karşılayabilmesi nedeniyle çok önemli bir ekonomik aktivitedir. Tarım ülkesi olarak nitelendirilen bir ülkenin ekonomik özelliklerini; tarımsal üretimden elde edilen gelirin, gayrisafı yurt içi hasıla gelirinin önemli bir kısmını oluşturması, istihdam yaratılması, etkin tarım tekniklerinin kullanılması, iç ve dış talepleri karşılaması ve sanayi sektörüne girdi sağlaması gibi unsurlar oluşturmaktadır.

Son dönemlerde Türkiye’de önemi nispi olarak azalmış olmasına rağmen tarım sektörü, ülke ekonomisi üzerindeki yukarıda sayılan etkileri nedeniyle hala önemli bir ekonomik bileşendir. Ülkemizde nüfusun yaklaşık üçte biri bu sektörde istihdam edilmektedir. Hane halkı düzeyinde düşünüldüğünde tarım sektörünün doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği nüfus oranı daha da büyükmektedir.

Günümüzde özellikle ulaşımda sağlanan büyük gelişmeler sonucu tarımsal ürünlerin pazar ağının genişlediği ve dolayısıyla tarımsal üretimin daha çok ticari boyutta yürütüldüğü bir döneme girilmiştir. Tarımsal ürünlerin doğrudan tüketimin yanında özellikle sanayi sektörü ve tıp alanlarında hammadde olarak yoğun bir şekilde kullanılıyor olması da tarım sektörünü çok önemli bir yere oturtmaktadır (Erdoğan, 2015: 17).

Türkiye’nin çeşitli bölge, bölüm ve yöreleri arasında; iklim, bitki örtüsü, yerleşim şekilleri farklılaşabilmektedir. İklim, bitki örtüsü ve yer şekillerinin çok dar alanlarda bile farklılık göstermesi, elde edilen ürünlerin çeşitlenmesine yol açmaktadır (Kaplukan, 2013). Nitekim Türkiye, tarımsal ürün çeşitliliği bakımından dünyada sayılı ülkeler arasında yer almaktadır.

Tarım sektörü, Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişimine yön veren başat unsurlardan birisi olmuştur. Ülkemizde tarım; ülke nüfusunun beslenmesi, milli gelire ve istihdama katkısı, sanayi sektörüne hammadde sağlaması, sanayiye sermaye aktarması, ihracata doğrudan ve dolaylı olarak katkısı, biyolojik çeşitliliğe ve ekolojik dengeye olan etkileri nedeniyle stratejik bir sektör niteliğindedir. Ancak tarımsal üretimin en büyük handikapı, çevresel dış faktörlere ve iklime olan bağımlılığıdır. Son zamanlarda iklim sistemlerinde yaşanan istikrarsızlıklar nedeniyle tarım sektörünün yaşadığı olumsuzluklar bunun en açık örneğini oluşturmaktadır.

Ülkemizde kırsal bölgedeki tarım arazilerinin çeşitli sebeplerle bölünerek üretimde verimlilik kaybının meydana gelmesi, tarımda makineleşme ve işsizlik, kırsal bölgelerde yaşayan topraksız-yoksul ailelerin artmasına ve bu insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için yurtlarından ayrılarak yeni arayışlara girmelerine sebep olmuştur. Önceleri Çukurova Bölgesi'ne gelerek geçimlerini sürdürmeye çalışan bu insanlara günümüzde ülkemizin birçok farklı bölgesinde rastlamak mümkündür. Nitekim memleketlerinde ayrılarak ülkemizin farklı coğrafyalarında çalışan tarım emekçilerinin 1990'lı yıllarda sayıları milyonları aşmıştır. Böylece göçmen tarım işçiliği, marjinal emek biçimi olmaktan çıkmıştır (Yıldırım, 2009: 22-23).

Tarım işçisi, kendi hesabına çiftçilik yapamayan, ücret karşılığında çalışarak geçimini sağlamaya çalışan kimsedir. Mevsimlik tarım işçisi ise; başkasının tarım alanında ekim, yetiştirme, ilaçlama, hasat gibi tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında ücretli/yevmiyeli veya aynı ödeme karşılığında, sürekli ya da gezici olarak mevsimlik çalışan kişidir (Sarper, 2009: 231). Gezici ya da geçici olsun mevsimlik tarım işçilerinin ortak noktası, kendi tarım işletmelerinden yeterli geliri elde edememeleri, az topraklı veya topraksız aileler olmaları ve geçimlerini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş imkânı olan yörelere mevsimlik olarak (gezici) ve/veya geçici (günübirlik) şekilde göç etmeleridir (Karaman vd., 2011: 215).

Mevsimlik (gezici) tarım işçileri genellikle iş bitene kadar, çalışmaya gidilen yerlerde kalmaktadırlar. Aileler iklim ve zamana bağlı olarak birden çok bölgede ve farklı üretim alanlarında çalışabilmektedir. Geçici tarım işçiliği ise daha çok günübirlik yapılan tarımsal faaliyetler için geçerlidir. Geçici tarım işçileri, tarımsal üretimin yapıldığı alanda veya bu alanın yakınında yaşayıp, ihtiyaca göre gündelik tarım işlerinde çalışırlar. Bu yüzden geçici tarım işçileri için aileleri ile birlikte göçe katılma söz konusu olmamaktadır. Böyle bir göçe katılma durumu mevsimlik tarım işçileri için geçerlidir (Friedrich Ebert Stiftung Derneği, MİGA, 2012: 8).

Ülkemizde tarım sektörüne ilişkin veriler; sektörün kendine has özellikleri, aile işçiliğinin yaygın olması, işçi işveren ilişkilerinin kurumsal bir düzlemde gerçekleştirilememesi ve kayıt dışılığın yüksek olması gibi nedenlerden dolayı sağlıklı şekilde elde edilememektedir. Ülke genelindeki mevsimlik tarım işçilerinin sayısal büyüklüğüne ilişkin net bir rakam verilememesinin ve varsayımlarda bulunulmasının sebeplerini de bunlar oluşturmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre dünyada 1,1 milyar tarım işgücü bulunmaktadır. Bu işgücünün yaklaşık 450 milyonu; tarımsal alanlarda çalışmak için bir ülkeden bir başka ülkeye gitmekte ya da aynı ülke içerisinde yer değiştirmektedir (Hurst vd., 2007: 32). Yani dünyadaki tarımsal işgücünün % 40'ını

göçmen işçiler oluşturmaktadır. Ülkemizde ise tarım istihdamı 2017/Haziran itibarı ile 5 milyon 750 bin kişi olarak gerçekleşmiştir (URL 1). TBMM Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarını Araştırma Komisyonu tarafından yapılan çalışmalarda, bu tarımsal istihdamının en az % 40'ını mevsimlik tarım işçilerinin oluşturduğu kabul edilmektedir (TBMM, 2015: 2).

Ülkemizde mevsimlik tarım işçilerinin göçü periyodik olarak, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden Çukurova Bölgesi'ne yapılan göç ile başlayıp; Ege, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerine yapılan göçlerle devam etmektedir. Çukurova Bölgesi'ne yapılan göçler Ocak-Haziran arası süreyi kapsamaktadır. Bu sürede, mevsimlik tarım işçileri bostan, sera, yer fıstığı çapası, pamuk çapası, fide tohumları, karpuz-soğan çapası, ot ayıklama, ilaçlama, gübreleme ve sulama gibi faaliyetlerde bulunmakta, daha sonra bu ürünlerin bazılarının hasadı gerçekleştirilmektedir.

Karadeniz'e yapılan göçler ise fındık hasadı için gerçekleştirilmektedir. 15 Eylül'e kadar süren fındık hasadı boyunca işçiler, Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun, Sinop, Zonguldak, Bartın, Sakarya, Kocaeli illerinde ikamet etmektedir. Daha sonra bu işçiler pamuk hasadı için Eylül-Ekim aylarında yeniden başta Çukurova olmak üzere ve pamuk tarımı yapılan diğer illere gitmektedir.

15 Mayıs-15 Haziran ve 1 Ekim-30 Kasım dönemlerini kapsayan üç aylık sürede mevsimlik tarım işçileri pancar, nohut ve patates çapası için Konya, Yozgat, Aksaray, Eskişehir, Ankara, Afyon, Karaman, Kayseri, Tokat, Muş illerinde çalışmaktadır. Üzüm hasadı için Ege bölgesine (Manisa, İzmir) gelen işçiler ise Ağustos ayının başı ve Eylül ayının sonuna kadar bölgede kalmaktadır.

Ülke genelindeki Narenciye hasadı Eylül başından Mart sonuna kadar sürmektedir. Bu yüzden bazı işçiler 7 aylık dönemi Hatay, Adana, Mersin, Antalya, Muğla, Aydın, İzmir, Balıkesir, Kahramanmaraş, Burdur, Çanakkale'deki bahçelerde çalışarak geçirmektedir.

Görüldüğü üzere tarımsal ürünün özelliğine göre belirlenen çalışma süreleri, yıl boyunca tekrarlanabilmektedir. Bu yüzden işçilerin bir kısmı memleketlerine dönmeyip yıl boyunca çalıştıkları bölgelere yerleşebilmekte ve kalıcı nitelik kazanabilmektedir. Ancak, işçilerin göç ettikleri bölgedeki kalış süreleri yaşam koşulları bakımından fazla bir anlam ifade etmemektedir. Nitekim işçiler; sağlık, eğitim, sosyal güvence, ulaşım, güvenlik, barınma ve sosyal çevre gibi yaşam kalitesini doğrudan etkileyen unsurlara ilişkin sorunlarla; bölgede kalış sürelerinden bağımsız olarak mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

2011 yılında ülke genelinde yapılan "Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması"nda elde edilen verilere göre;

mevsimlik tarım işçilerinin büyük çoğunlukla; tuvalet, banyo, hijyen, elektrik/temiz su, izolasyon, sağlık hizmeti, çocuk bakımı gibi daha çok barınmaya ilişkin ihtiyaçlarının yeteri kadar karşılanamadığı tespit edilmiştir (Şimşek, 2012). Bu yüzden mevsimlik tarım işçilerinin öncelikli sorunu olan barınma meselesi, araştırma konusu edilmiştir.

Çalışmada öncelikle mevsimlik tarım işçilerinin Türk Hukuk Sistemi içerisindeki yeri anlatılmış ve geçmişten günümüze mevsimlik tarım işçileri için yapılan düzenlemeler ortaya koyulmuştur. Alan araştırması kapsamında Mersin İline bağlı ilçe, belde ve mahallelerdeki mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşullarının tespiti yapılmıştır. Yetersiz ve sağlıksız olduğu tespit edilen bu yaşam ortamlarının iyileştirilmesi için yapılması gerekenler siyasi karar alma mekanizmalarının, yerel/merkezi yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşların dikkatine sunulmuştur.

I. ULUSAL MEVZUATTA MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNE YÖNELİK HUKUKSAL DÜZENLEMELER

Ülkemizde mevsimlik tarım işçilerinin kitlesel olarak ortaya çıkışı 1940'lı yıllardan sonra başlasa da; sosyoekonomik bakımdan dezavantajlı olan bu emekçi gruba yönelik düzenlemeler ancak son yıllarda hayata geçirilebilmiştir. Son yıllardaki mevsimlik tarım işçileri ile alakalı hukuki gelişmelerin başlıca nedenlerini; sıkça meydana gelen ve ölüme sonuçlanan trafik kazaları, etnik ayrımcılık nedeniyle oluşan gerginlikler, kötü durumdaki yaşam/çalışma koşulları ve yaygın olan tarımda aracılık müessesesinin işçilerin emeğini sömürmesi oluşturmaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin, turizm sektöründe çalışan diğer mevsimlik işçilerden farkı zirai faaliyetlerde bulunmalarıdır. Bu yüzden mevsimlik tarım işçilerinin uğraş alanı olan zirai faaliyetin ne olduğunun hukuki anlamda açıklanması gerekir. Gelir Vergisi Kanununun (GVK) 52. maddesine göre tarımsal faaliyet; “arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla ve yahut doğrudan doğruya tabiatın istifade etmek suretiyle nebat, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin istihsalini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanılması”dır (GVK 52. Madde). Bu tanıma göre tarımsal faaliyet; topraktan mahsul elde etmenin yanı sıra; hayvancılık, avcılık, ormancılık ve balıkçılık gibi faaliyetleri de kapsamaktadır.

5510 sayılı Sosyal Sigorta ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun (SSGSSK) 3. maddesine göre tarımsal faaliyet; “Kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde veya kamuya mahsus mahallerde; ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yoluyla yahut doğrudan doğruya tabiatın istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünleri elde edilmesini ve/veya bu

ürünlerin yetiştiricileri tarafından; muhafazasını, taşınmasını veya pazarlanmasını” ifade etmektedir (5510 sayılı SSGSSK m.3).

Mevsimlik tarım işçileri çalışma yaşamında diğer işçilere nazaran daha dezavantajlı konumda olmalarına rağmen mevsimlik tarım işçiliği özelinde 4857 sayılı İş Kanununda (İK) herhangi bir düzenlemeye rastlanılmamaktadır. 4857 sayılı Kanunda mevsimlik tarım işçilerine ilişkin özel bir hüküm koyulmak yerine, kanundaki bazı maddelere ve iş hukukuna ilişkin bazı kanunlara göndermelerde bulunulmuştur (Seleköz ve Bulut, 2013: 99). Nitekim 4857 sayılı İş Kanunu’nun 4. maddesinin (b) bendinde, 50’den az işçi çalıştırılan (50 dahil) tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerlerinde veya işletmelerinde İş Kanunu’nun uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu bakımdan 50 ve daha az işçi çalıştıran tarım işyerlerinde çalışan işçilerin iş ilişkileri Türk Borçlar Kanununda düzenlenmek üzere bu kanuna havale edilmiştir.

4857 sayılı İş Kanunu’nun 4. maddesinin (b) bendi kapsamına giren mevsimlik tarım işçileri için 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’ndaki hizmet sözleşmesini düzenleyen hükümler uygulanmaktadır. Böylece mevsimlik tarım işçileri ile işverenler arasında eğer bir hizmet sözleşmesi varsa bu hizmet sözleşmesinin unsurları belirlenmiş olmaktadır. Türk Borçlar Kanunundaki genel hükümler hizmet sözleşmesinin tanımına, kurulma şekline, işçinin borçlarına ve sorumluluklarına, işverenin borçlarına, ücretin tanımına, ödenme şekline, korunmasına, türlerine, tatil ve izinlere, sözleşmenin sona ermesine, fesih hakkına ve koşullarına, sözleşmenin sona ermesinin sonuçlarına ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

Mevsimlik tarım işçileri gerek sosyo-ekonomik dezavantajları gerekse de kötü çalışma koşulları nedeniyle sosyal güvenceye kavuşturulması gereken hassas bir kitledir. Ülkemizde sosyal güvence açısından tarım sektöründe çalışanlara yönelik ilk müstakil kanuni düzenlemeler 1984 yılında yapılmıştır. Söz konusu kanuni düzenlemeler yapılırken tarımda çalışanların sosyo-ekonomik gerçekleri göz önünde bulundurmuş, sosyal güvenlik kapsamına alınma şartları, genel esaslarda göre daha kolay hale getirilmiştir. Mevsimlik tarım işçileri için avantaj gibi görünen bu durum 2008 yılına kadar devam ettirilmiştir. 2008 yılında gerçekleşen sosyal güvenlik reformu ile ülkemizin tarımsal gelişme bakımından önemli mesafe kat ettiği ve tarımda çalışanların gelir seviyelerinde artışlar yaşandığı hesaba katılarak başta prim ödeme gün sayısı olmak üzere tarım çalışanlarına da norm ve standart birliği gereği aynı hükümler uygulanmaya başlanmıştır.

Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Bakımından, tarım sektöründe çalışanlar;

- Tarımda kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar,
- Tarımda hizmet akdiyle çalışanlar ve
- Tarımda hizmet akdiyle süreksiz çalışanlar olarak ayrılmaktadır.

5510 sayılı Kanun açısından mevsimlik tarım işçileri bu statülerden tarımda hizmet akdiyle süreksiz çalışanlar sınıfına girmektedir.

Mevsimlik tarım işçilerini sosyal güvenlik kapsamına alma çabaları 1984 yılında yürürlüğe giren 2925 sayılı “Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu” ile sonuç vermiştir. Ancak kanunun etkisi tarım işçilerinin istenilen düzeyde sosyal güvenlik kapsamına alınamamaları nedeniyle sınırlı kalmıştır. Bu sefer 2011 yılında 6111 sayılı Kanunla 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na (SSGSSK) eklenen Ek 5. madde ile bu amaca ulaşılmaya çalışılmıştır.

6111 sayılı Kanunla 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na (SSGSSK) eklenen Ek 5’inci madde ile bu kapsamda sigortalı olanlar için, alınan sigorta primleri bakımından geçiş hükümleri getirilmiştir. Ek 5’inci madde gereğince 2011 yılında aylık 18 gün üzerinden alınan sigorta primleri 30 gün üzerinden hizmet olarak değerlendirilerek tarımda hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışan işçiler için bir bakıma avantaj sağlanmıştır. Ancak bu avantaj her yıl arttırılan gün sayısı nedeniyle ortadan kalkmaktadır. Nitekim 2017 yılı için tarımda hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışan işçilerden 24 gün üzerinden prim alınmaktadır. 2023 yılında ise 30 gün üzerinden prim alınmaya başlanacak ve tarım işçileri açısından sağlanan avantaj tamamen ortadan kalkacaktır.

24 Mart 2010 tarihinde Başbakanlık tarafından çıkarılan 6 sayılı, “Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Hakkında Genelge” mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının tespiti ve çözümü amacıyla yayımlanmış ilk genelge olması açısından çok önemli bir belgedir. Bu genelge ile mevsimlik tarım işçilerinin ulaşımı, barınma ve eğitim koşulları hususunda düzenlemeler yapılmıştır. Genelgenin başarılı şekilde hayata geçirilebilmesi için de yerel ve merkezi yönetimlere bu konuda özel yetkiler verilmiştir. Nitekim genelgedeki tedbirlerin hayata geçirilmesi ve takibi için merkezde “Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu”, taşrada ise “İl/İlçe Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu” oluşturulması karara bağlanmıştır (Seleköz ve Bulut, 2013: 109).

2010/6 sayılı Başbakanlık genelgesi mevsimlik tarım işçilerinin sağlık, barınma, güvenlik, ulaşım, dışlanma ve güvenlik gibi sorunlarını tanımlaması ve çözüm üretmeyi amaçlaması açısından hukuki alanda büyük bir boşluğu doldurmuştur. Ancak 2010 yılından günümüze kadar geçen süreçte genelgede belirtilen fiziki, sosyal, ekonomik, hukuki ve ergonomik iyileşmeler hayata geçirilemeyince Başbakanlık tarafından 2017 yılında yeni bir genelge yayınlama gereği duyulmuştur. Nitekim bu genelgenin gerekçesini de mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmak amacıyla; buldukları illerden başka illere giden vatandaşlarımızın ve bunların ailelerinin yaşadıkları sorunların giderilmesi oluşturmuştur.

2017/6 sayılı “Mevsimlik Tarım İşçileri Başbakanlık Genelgesi” ile valiliklere mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak çalıştığı yerlerde; eğitim ve sosyal faaliyetleri ile işçilerin temel ihtiyaçlarını giderebilecekleri ortak kullanım alanları olan, iklim şartlarına uyumlu, emniyetli, ekonomik, estetik ve fonksiyonel, prefabrik, betonarme ya da çelik iskeletli, yeterli büyüklükte bir bina ile elektrik, su ve kanalizasyon alt ve üst yapısı bulunan geçici yerleşim alanları oluşturulmasını sağlama görevi verilmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin bölgede barındıkları süre boyunca konforlarını sağlayabilecek tüm önlemlerin valilikler, il özel idareleri ve belediyeler tarafından alınacağı talimatlandırılmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin yerleştikleri bölgelerde eğitim, sağlık, spor alanları gibi “sosyal donatı” alanlarının oluşturulması işçilerin konforu için yapılacak eylemlerin başında sayılmıştır. Diğer taraftan işçilerin bölge halkı tarafından dışlanma riskine karşı gereken güvenlik önlemlerinin alınacağı, ulaşımının denetim altına alınarak kaza ve ölüm riskinin azaltılacağı genelgede belirtilen diğer unsurlar olmuştur.

Mevsimlik tarım işçilerini ilgilendiren bir diğer önemli yasal düzenleme de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın “Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği'dir”. Tarım kesiminde iş ve işçi bulma hizmetlerinin yürütülmesi görevi esas olarak İŞKUR'a aittir. Yönetmeliğin 5. maddesinde “Kurumun il veya şube müdürlüğünün bulunmadığı ya da olmasına rağmen haberleşme, ulaşım ve koordinasyon güçlüğü olan yerlerde, Kurum tarafından gerçek veya tüzel kişilere aracılık yapmaları için izin verilebilir” denilerek aracılık faaliyetlerinin tarım araçları vasıtası ile gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Bu yetki tarım araçlarına verilirken, araçların kuruma kayıtlı olmaları ve aracılık ücretlerini işverenlerden almaları gerektiği belirtilmiştir. Ancak uygulamada, mevsimlik tarım işçileri asıl işverenleri olan toprak sahipleriyle neredeyse hiç karşılaşmamaktadır. İşçilerin ulaşım, çalışma, barınma, sağlık ve diğer ihtiyaçları elçi, dayı başı ya da çavuş denilen tarım araçları ile gayri resmi olarak karşılanmaktadır (Görücü ve Demirbaş: 2013: 133). Tarım araçları yapmış oldukları bu hizmetler karşılığında %10 ila %20 arasında değişen tutarlarda işçilerin yevmiyelerden pay almaktadır. Sadece bu durum bile genelgenin çıkarılış amacıyla, mevsimlik tarım işçilerinin çalışma hayatındaki gerçekleri arasındaki büyük farkı ortaya koymak bakımından yeterlidir.

II. MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN BARINMA KOŞULLARINA İLİŞKİN ALAN ARAŞTIRMASI

A. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ile Mersin ilindeki (Yenice, Tarsus, Silifke, Akdeniz) mevsimlik tarım işçilerinin sağlık, hijyen, ulaşım, beslenme, çalışma koşulları, sosyal güvenlik ve yaşam kalitesi özelinde barınma koşullarının değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın siyasi karar alma mekanizmalarının ve sivil toplum kuruluşlarının yapacakları hukuki düzenlemeler ve eylem planları için rehber görevi görmesi beklenmektedir.

B. Araştırmanın Önemi

Çoğu zaman yetersiz çevresel şartlarda ve sağlıksız ortamlarda barınmak zorunda kalan mevsimlik tarım işçileri; kısa vadede ailelerinin; uzun vadede ise toplumun yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra mevsimlik tarım işçilerinin içinde buldukları eğreti barınma koşulları bölgesel düzeyde huzursuzluklara, gerilimlere ve şiddet olaylarına sebep olmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin barınma şartlarının ortaya koyulması, yapılması gerekli olan iyileştirmeler ve oluşturulacak hukuki düzenlemeler için önem arz etmektedir.

C. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın ana kütesini, Mersin iline tarımsal alanlarda çalışmak üzere Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelip; derme çatma barınaklarda ve çadırlarda yaşamak zorunda kalan mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadığı barınak ve çadırların sayımı neticesinde 24/05/2017 tarihi itibarı ile Mersin ilinde 5026 tarım işçisinin yaşadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla 5026 tarım işçisi çalışmanın ana kütesini oluşturmuştur.

Belirlenen ana kütle üzerinden ise amaçlı örneklem üzerinde çalışılmıştır. Amaçlı örneklem çalışmanın konusuna en uygun bir kesiminin seçilip gözlem konusu edildiği örneklem çeşididir. 3 yıl veya daha fazla süre mevsimlik tarım işçiliği yapan Kürt ve Arap işçilerin, bölgede yaşanan barınma sorunlarını en iyi şekilde yansıtabileceği düşünülmüştür. Bu şekilde görüşülen 120 kişi amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenmiştir.

Çalışmada niteliksel araştırma yöntemlerinden; derinlemesine görüşme, katılımlı gözlem ve fotoğraf analizi kullanılmıştır. Mersin;

- mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak göç ettiği bir il olması,
- mevsimlik tarım işçilerine yılın büyük bölümünde ev sahipliği yapması,
- ülke genelindeki mevsimlik tarım işçilerinin temel özelliklerini gösteren hane halkları tarafından tercih edilmesi ve
- tarımsal faaliyetlerin yılın tamamını kapsayacak şekilde gerçekleştiriliyor olması gibi nedenlerle araştırmaya konu edilmiştir.

Araştırma kapsamında Mart 2017-Eylül 2017 döneminde 120 kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin yanı

sıra tarım araçları (dayı başı, çavuş, elçi) ve asıl işveren olan toprak sahipleri ile de derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerde kullanılan soru formları yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak hazırlanmıştır. Sorular işçilerin kolaylıkla cevap verebileceği şekilde yalın ve anlaşılabilir şekilde sorulmuştur. İşçilerin çalışma ve barınma ortamları, gece ve gündüz yapılan alan ziyaretleri ile bizzat deneyimlenmiştir. Ayrıca yaşam alanlarında çekilen resimlerle, barınakların fiziksel ve çevresel özellikleri hakkında okuyucuların fikir edinebilmeleri amaçlanmıştır.

Alanda, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak yapılan, derinlemesine görüşmelerde mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşullarının yanı sıra; yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, hane halkı büyüklüğü, göç edilen iller gibi demografik özellikleri ile sosyal güvence, yaşam kalitesi ve sosyo-ekonomik koşullara ilişkin sorular sorulmuştur. Her biri en az 20 dakika süren bu görüşmelerde kişilere toplam 24 soru yöneltilmiştir. Görüşmeler konu hakkında eğitilmiş kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bölgede Türkçe bilmeyen işçiler için Kürtçe ve/veya Arapça bilen işçilerden yardım alınmıştır.

D. Bulgular:

Alan çalışmasına başlanmadan hemen önce, 2017/Mart döneminde, Mersin İl Jandarma Komutanlığı yardımıyla mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları yerlerin planı çıkarılmış, koordinatlar belirlenmiş ve nüfus sayımı yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda, yaşanan şiddet olayları nedeniyle Akdeniz ilçesine bağlı olan tarım alanlarındaki mevsimlik tarım işçilerine ait çadırların söküldüğü tespit edilmiş olup, ilçede mevsimlik tarım işçisine rastlanmamıştır.

Yapılan araştırmalarda;

- Tarsus'un merkez mahalleleri olan Kelahmet, Ağzıdelik, Yeşiltepe, Bahşiş, Kulak ve Atalar Mahallerinde 64 adet çadırdaki toplam 280 mevsimlik tarım işçisinin;
- Yenice'ye bağlı Kargılı, Konaklar, Esenler, Çağbaşı, Yüksek Mahallelerinde 685 çadırdaki 3590 mevsimlik tarım işçisinin,
- Silifke'nin merkez Arkum, Kurtuluş ve Sökün Mahallerinde 169 adet çadırdaki 1080 mevsimlik tarım işçisinin,
- Silifke'nin Taşucu Gülümpeşalı mahallesinde ise 19 çadırdaki 116 mevsimlik tarım işçisinin yaşadığı tespit edilmiştir.

Ayrıca, sayım yapılan tüm bölgede 937 çadırdaki 2319'u erkek 2707'si kadın toplam 5026 mevsimlik tarım işçisinin yaşadığı belirlenmiştir.

Tablo 1: Mersin İl Jandarma Komutanlığı Sorumluluk Bölgesindeki Mevsimlik Tarım İşçileri Bilgileri

	İlçe		İkamet Ettiği Mahalle	Toplam İşçi Sayısı	Tarım İşçileri Aile Tespit Formuna Göre Kayıtları Alınanların Miktarı		Öğrenci Sayısı	Pafta adı 1/25000	İkamet Alanının 10'lu Koordinatı	Çadır Sayısı
					Erkek	Kadın				
1	Tarsus	Merkez	Kelahmet	60	30	30	15	Mersin o33 b3	76600-76820	5
2			Ağzıdelik	25	7	18	10	Mersin o33 b3	76350-74740	10
3			Yeşiltepe	60	25	35		Mersin o33 c2	69010-80320	20
4			Bahşiş	25	15	10		Mersin o33 c 2	68050-77020	7
5			Kulak	50	25	25		Mersin o33 c2	68940-73880	10
6			Atalar	60	45	15	30	Mersin o33 b4	65100-80210	12
7	Tarsus	Yenice	Yenice	750	300	450	255	O-34	82525-94331	100
8			Kargılı	1000	400	600	378	O-34	85319-90007	200
9			Konaklar	340	145	195	120	O-34	78422-91372	70
10			Esenler	300	136	164	91	O-34	80338-92569	60
11			Çağbaşı	250	106	144	75	O-34	84057-81858	55
12			Yüksek	950	455	495	287	O-34	82356-89686	200
13	Siliçke	Merkez	Arkum	620	390	230	134	P32-a4	94945-23489	115
14			Kurtuluş	240	80	160	65	P32-a4	90265-21964	34
15			Sökün	180	96	84	29	P32-a4	90654-21587	20
16		Taşucu	Gülümpaşalı	116	64	52	28	P31-b3	83700-21100	19
Tarsus Toplam				3870	1689	2181	1261			749
Siliçke Toplam				1156	630	526	256			188
Genel Toplam				5026	2319	2707	1517			937

Demografik bulgular

Tablo 2: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde %
Kadın	64	53,3
Erkek	56	46,7
Toplam	120	100

Görüşülen 120 kişinin cinsiyet dağılımı dengede gibi görülse de (Kadınlar %53 erkekler %47) tarla ve bahçelerde çalışan kadın ve kız çocuklarının erkeklerden sayıca daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu durum aileleri ile birlikte göç eden erkeklerin zamanla bölgede başka iş arayışına girmeleri ile açıklanmıştır.

Tablo 3: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaş Dağılımı

Yaş aralığı	Sayı	Yüzde %
18-25	28	23,33
25-35	37	30,83
35-45	42	35
45-65	13	10,83
Toplam	120	100

Çalışmada görüşülen kişiler 18-65 yaş aralığında seçilmiş ve gruplandırılmıştır. Ancak 18 yaşından küçük çok sayıda çocuğun da bölgede çalıştırıldığı tespit edilmiştir. Alanda yapılan görüşmelerde en çok 35-45 yaş aralığındaki orta yaş grubundaki kişilerin (%35) çalıştıkları belirlenmiştir. Bu yaş grubunu 25-35 yaş arasındaki grup (%23,33) takip etmiştir. Görüşülen kişilerden 45 yaş üstü olan sadece 13 kişi (%10,83) vardır. Bu durum mevsimlik tarım işçiliğinin ancak belli yaş aralıklarında yapılabileceğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Nitekim işçi ailelerdeki yaşlı sayılabilecek kişiler, anne ve babası çalışan çocukların bakımı ve diğer ev işleri ile ilgilenmektedir.

Foto 1: Çalışma Saatlerinde Çocuk Bakan Kadın**Tablo 4:** Mevsimlik Tarım İşçilerinin Medeni Durumu

Medeni Durum	Sayı	Yüzde %
Evli	94	78,33
Bekâr	26	21,66
Toplam	120	100

Mevsimlik tarım işçileri göç ettikleri bölgelerden aileleri ile birlikte geldiğinden, görüşülen kişilerin çoğunluğunu (%78) evli fertler oluşturmaktadır. Erken yaş evliliklerinin sık görüldüğü Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden göç eden aileler arasında, çok sayıda genç evli çifte rastlanmıştır.

Tablo 5: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Eğitim Durumu

Eğitim durumu	Kişi	Yüzde %
Okuma-yazma bilmeyen	12	10
Sadece okuma-yazma bilen	29	21,16
İlkokul mezunu	58	48,49
Ortaöğretim mezunu	19	15,83
Üniversite ya da Yüksek Okul Mezunu	0	0,00
Toplam	120	100

İşçilerin eğitim seviyesi oldukça düşüktür. Herhangi bir okul mezuniyeti olmayıp ancak okuma yazma öğrenebilmiş kişilerin oranı %21,16'dır. İlkokul mezunları %48,49 oranla en büyük kitleyi oluşturmaktadır. Görüşülen kişilerden 12'si (%10) okuma yazma bilmezken, yüksekokul mezunu işçiye rastlanmamıştır.

Sosyoekonomik bulgular

Tablo 6: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Aldıkları Yevmiye Miktarı

Yevmiye Tutarı (TL)	Kişi	Yüzde %
30-40	28	23,33
40-50	87	72,5
50+	5	4,16
Toplam	120	100

Asgari yaşam standartları için gereken geliri bile elde etmekte zorlanan ve düzenli bir işi olmayan işçilerin çoğunluğu 2017 yılı için bölgede belirlenen 40-50 TL civarındaki yevmiyelerle ile çalıştırılmaktadır (%72,5). Çalışılan bölgeye ve ürünün çeşidine göre bu tutar değişebilmektedir. Kadınlar ise erkeklere göre 10 ila 15 TL daha az yevmiye ile çalıştırılmaktadır. İşçilerden bazıları Suriyeli işçilerin mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya başlamasıyla birlikte yevmiye tutarlarının artmadığını, bazı yerlerde önceki yıllara göre daha az yevmiye aldıklarından şikâyet etmişlerdir. Ailelerin barınaklarına gerçekleştirilen ziyaretlerde, bazı aileler evlerinden çok uzakta zor şartlarda çalışmalarının sebebini; başlık parası, düğün masrafları ve memleketlerinde satın aldıkları konutlar için tefecilerden aldıkları yüksek faizli krediler olduğunu söylemişlerdir.

Tablo 7: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvencesi

Sosyal güvence türü	Sayı	Yüzde %
Sosyal güvencesi olmayan	42	35
4/a (SSK)	22	26,5
4/b (Bağ-Kur)	9	1,08
GSS/Yeşil Kart	47	39,16
Toplam	120	100

Mevsimlik tarım işçileri ağır şartlarda; güneş, yağmur, soğuk ve pestisit/herbisit gibi etkenlere maruz kalarak çalıştıklarından iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, malullük, ölüm ve erken yaşlanma gibi birçok risklere karşı korunmasız durumdadırlar. Buna rağmen tarım sektörünün yapısal özellikleri, kayıt dışılık, düşük ücret politikası ve çalışanların sosyal güvence konusunda farkındalıklarının yeterli seviyede olamaması gibi nedenler; işçilerin sosyal güvenlik haklarını talep edebilme yetisini azaltmaktadır. Nitekim işçilerin %35'i sosyal güvenlik şemsiyesi dışında, sigortasız olarak çalışmaktadır. Sosyal güvencesi olanların büyük bölümü ise (%39,16), gelir testinde yeterli geliri olmadığını belgeleyen ve prim ödemeksizin devletin sağlık yardımı sağladığı kişilerden oluşturmaktadır. Bu kişiler sadece genel sağlık sigortası kapsamında sigortalı sayıldıklarından; malullük, yaşlılık gibi uzun vadeli sigorta kolları ve iş kazası meslek hastalığı, hastalık ve analık gibi kısa vadeli sigorta kolları bakımından sosyal güvenlik kapsamı dışında kalmaktadırlar. Görüşülen 9 kişinin ise (%1,08) 2926 sayılı Kanuna ve 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının b bendinin 4 numaralı alt bendi kapsamında, tarımda kendi nam ve hesabına çalışmakta iken ekonomik sıkıntılar nedeniyle bölgeye gelip çalıştığı tespit edilmiştir.

Tablo 8: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Geldikleri Yerler

Göç Edilen İl	Sayı	Yüzde %
Şanlıurfa	75	62,5
Hatay	28	23,33
Suriye	10	8,33
Diğer	7	5,83
Toplam	120	100

İşçilerin çoğu arasında akrabalık ilişkisi bulunduğundan geldikleri yerler bakımından homojenlik söz konusudur. Nitekim ülke genelindeki mevsimlik tarım işçilerinin profiline uygun şekilde, bölgedeki işçilerin çoğunluğunu Şanlıurfa'dan göç eden aileler oluşturmuştur (%62,5). Bu aileleri sırasıyla Hatay (%23,33), Suriye (%8,33) ve diğer illerden (%5,83) gelen aileler izlemiştir. Suriyeli işçilerin ise ülkemizdeki mevsimlik tarım işçisi olarak çalışması oldukça yeni bir gelişmedir. Suriyeli işçiler çoğunlukla Hatay ve Kilis'te yaşayıp diğer tarım işçileri ile birlikte bölgeye gelmektedirler.

Tablo 9: Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalışılan Süre

Toplam Çalışma Süresi	Sayı	Yüzde %
5 yıldan az	39	32,5
5-10 yıl	51	42,5
10 yıldan fazla	30	25
Toplam	120	100

Mevsimlik tarım işçisi olarak geçen süreler bakımından işçilerin toplam çalışma sürelerinde dikkat çekici bir ayrışma yoktur. 5 yıldan az süredir çalışanların oranı (%32,5), 5-10 yıl arası çalışanların oranı (%42,5), 10 yıldan fazla çalışanların oranı ise (%25)' dir. Mevsimlik tarım işçiliğinin süreklilik arz etmesi ve ailelerin bu duruma uyum göstermeleri toplam çalışma sürelerini arttırmaktadır.

Tablo 10: Mevsimlik Tarım İşçilerinin İş İlişkisi Kurma Biçimi

İş İlişkisi Kurulma Biçimi	Sayı	Yüzde %
Elçi-Çavuş-Dayı başı	78	65
Akraba	24	20
Bireysel	18	15
Toplam	120	100

İşçiler, herhangi bir hizmet sözleşmesi düzenlenmediği için kurulan çalışma ilişkisinde taraf konumunda bile değildir. Nitekim işçiler ile asıl işveren arasında herhangi bir hukuki bağ bulunmamaktadır. Bölgede işçilerle asıl işveren arasındaki ilişkiyi tarım aracıları (dayı başı, çavuş, elçi) kurmaktadır. İşe alım süreçleri de çoğunlukla tarım aracıları vasıtası ile gerçekleştirilmektedir (%65). Akraba aracılığı ile bölgeye gelip çalışanların oranı (%20), bireysel olarak bölgeye gelip çalışanların oranı ise (%15)' dir.

Barınma koşullarına ilişkin bulgular

Gün ışığından faydalanma süresine bağlı olarak günlerinin büyük bölümünü tarla, bahçe ve seralarda geçiren işçilerin; dinlenip yenilenmek, huzur bulmak ve aile ortamını tesis edebilmek için uygun barınma şartlarına kavuşturulması önemli bir gerekliliktir. Ancak tarımsal üretim yapılan bölgelerdeki barınma koşulları hiç de iç açıcı durumda değildir. Bu bölgelerde işçiler, barınma sorunlarını kendi yöntemleri

ile çözmek zorunda kaldıklarından, günü kurtarabilecek şekilde doğaçlama barınaklar inşa etmektedirler. Barınaklar genellikle briket, muşamba, sedir, kumaş ve sazlardan oluşturulmaktadır. Bölgenin özelliğine göre sazlar, eternitler veya ağaç dalları izolasyon ve kaplama malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Foto 2: Mevsimlik tarım işçilerinin barınakları (Yenice, Çağbaşı Mahallesi)

Foto 3: Mevsimlik tarım işçilerinin barınakları (Yenice, Esenler Mahallesi)

Barınaklar ailelerin uzun çalışma saatlerinden arta kalan sürelerde dinlenebilmek, yemek yiyebilmek ve uyuyabilmek için bile asgari konforu sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Kurulan çadırlar, ortalama hanehalkı büyüklüğü 5-6 kişi olan aileler için çevresel etkilerden korunmak için sığınılan bir yer olmaktan öteye gidememektedir. İşçi aileler beraberlerinde getirdikleri döşek, yorgan, kilim, savan, hasır, gaz lambası, ışıldak ve mutfak gereçleri için de barınaklarda yer açmak zorunda kaldıklarından, buralardaki sıkışıklık daha da artmaktadır.

Foto 4: Mevsimlik tarım işçilerinin barınakları (Tarsus, Atalar Mahallesi)

Foto 5: Mevsimlik tarım işçilerinin barınakları (Tarsus, Yeşiltepe Mahallesi)

İşçi aileler kendi imkânları ile yaptıkları barınakların yanı sıra bölgedeki gecekonduları, depoları ve atıl durumda kalmış her çeşit yapıyı barınmak için kullanabilmektedir. Toprak sahipleri işçilerin barınma ihtiyacını gidermeyi taahhüt etmediğinden, tarım araçları talep olması durumunda toprak sahiplerine ait kerpiç ya da betonarme yapıları, kira karşılığında işçilere kullanıdirmektedir.

Foto 6: Kiralanan barınaklar (Tarsus, Bahşiş Mahallesi)

Foto 7: Kiralanan barınaklar (Yenice, Ağzıdelik Mahallesi)

İşçiler barınaklarını kurarken ya da kiralarırken su ve enerji kaynaklarına yakın olmayı tercih etmektedir. Bununla birlikte barınaklar günlük ihtiyaçların giderilebileceği, alışveriş yapılabilecek yerleşimlere göre de konumlandırılabilir. Çoğu zaman işçiler köy bakkalı ya da sağlık hizmet sunucusuna çok uzak olmayan lokasyonları tercih edebilmektedir. Toprak sahipleri ise çadır kuracak olan işçilere, tarım araçları vasıtası ile tarla ya da bahçe yakınındaki yerleri gösterip, zamandan ve ulaşımdan tasarruf etmek istemektedir. Böylece barınaklar çalışılacak tarla bahçe ya da sera kenarlarına kurulmaktadır.

Foto 8: Tarla kenarındaki barınaklar (Silifke, Arkum Mahallesi)

Foto 9: Tarla kenarındaki barınaklar (Silifke, Sökün Mahallesi)

Tablo 11: İşçilerin Göç Ederken Kullandıkları Araçlar

Araç çeşidi	Sayı	Yüzde %
Otobüs	21	17,5
Minibüs	83	69,16
Tren	12	10
Diğer	4	3,33
Toplam	120	100

Mevsimlik tarım işçileri; göç ettikleri yerleşim yerlerinden iş sağlığı ve güvenliği önlemleri alınmadan, ihtiyaç duydukları araç-gereç ve erzaklarla ya minibüslerle ya da kamyon kasalarında bölgeye getirilmektedir. Çoğunlukla eski ve bakımsız durumda olan ve kapasitesinin çok üzerinde yolcu taşıyan minibüsler işçilerin başlıca ulaşım aracıdır (%69). Toprak sahibi işverenler, işçilerin bölgeye gelme maliyetini karşılamadığından bu araçlar ulaşım maliyetini en aza indirmek zorunda olan işçiler tarafından tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra işçiler az da olsa otobüs (%17,5) ve treni (%10) bölgeye ulaşmak için kullanabilmektedir. Yakın köylerden ya da mahallelerden çalıştırılmak üzere getirilen işçiler, traktör römorkları veya kamyon kasalarında taşınmaktadır.

Tablo 12: İşçilerin Yaşadıkları Barınaklardaki Bölüm/Oda Sayısı

Bölüm/Oda Sayısı	Sayı	Yüzde (%)
1	92	76,66
2	24	20
3+	4	3,33
Toplam	120	100

Bölgede çadırların yanı sıra briket ya da kerpiçle duvarları örülmüş; üstü muşamba, tente, sazlık, köpük ve teneke gibi malzemelerle kapatılan yapılar da mevcuttur. Bu yapılar çadırlarda olduğu gibi yine çoğunlukla tek odalıdır (%76). Hanehalkı büyüdükçe barınakların ikiye bölünmesi söz konusu olabilmektedir (%11,66). İki'den fazla bölümü olan barınakların oranı ise oldukça düşüktür (%3,33).

Foto 10: İşçi Ailelerin Yaşadığı İç Mekânlar (1)**Foto 11: İşçi Ailelerin Yaşadığı İç Mekânlar (2)****Tablo 13: Çadırlardaki Hanehalkı Büyüklüğü**

Hanehalkı büyüklüğü	Sayı	Yüzde (%)
2-5	34	28,33
6-9	42	35,00
10+	44	36,66
Toplam	120	100

Aile bireyleri arasında çalışabilecek durumda olan her kişi, aile bütçesine katkı yapabileceğinden, potansiyel yevmiye olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzden işin niteliğine göre işi yapabilecek her kişi bölgede çalışmaktadır. Bu durum barınaklardaki hanehalkı büyüklüğünü de arttırmaktadır. Barınaklarda 2-5 kişi arasında yaşayan ailelerin oranı (%28,33), 6-9 kişi arasında yaşayan ailelerin oranı (%35), 10 kişiden fazla hane halkı büyüklüğü olan ailelerin oranı ise (%36,6)'dır.

Foto 12: İşçi Ailelerin Yaşadığı İç Mekânlar (3)

Foto 13: İşçi Ailelerin Yaşadığı İç Mekânlar (4)

Tablo 14: Çadırlardaki Tuvalet İmkânı

Tuvalet İhtiyacının Giderildiği Yer	Sayı	Yüzde (%)
Çadırın Yanındaki Özel Tuvalet	67	55,83
Ortak Tuvalet	34	28,33
Seyyar Tuvalet	16	13,33
Diğer	3	2,5
Toplam	120	100

Tuvaletler hem hijyen hem de konfor bakımından yetersizdir. İşçi aileler barınaklarının hemen yanı başında açılan fosseptikler üzerine kurulan dikdörtgen şeklindeki kapalı alanlarda tuvalet ihtiyaçlarını giderilmeye çalışılmaktadır. Özel tuvaleti olan barınakların oranı %55,33'dür. Ortak tuvaletleri kullananların oranı %28,33, seyyar tuvaletleri kullananların oranı ise %13,33'dür. Tuvaletlere ulaşan su tesisatı bulunmamaktadır.

Foto 14: İşçi Ailelerin Kullandıkları Tuvaletler(1)**Foto 15:** İşçi Ailelerin Kullandıkları Tuvaletler(2)**Tablo 16:** Banyo İmkânı

Banyo Yapılan Yer	Sayı	Yüzde (%)
Çadırın yanındaki özel banyo	54	45
Ortak Banyo	28	23,33
Çadırın içindeki giderde	23	19,16
Diğer	15	21,25
Toplam	120	100

İşçiler gün boyu toprağa ve zirai ilaçlara temas ederek çalıştıklarından, işçilerin her akşam banyo ihtiyaçlarını gidermesi kişisel hijyenlerinin yanı sıra toplum sağlığı açısından da çok önemli bir konudur. Bölgede erkekler haftada bir hamama

gidebilirken, kadınlar ancak barınakların içinde saçlarını yıkayabilme imkânı bulabilmektedir. Bu bakımdan özellikle kadınlar için banyo yapabilmek, bölgede büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bölgede kendine ait banyosu olan barınaklarda yaşayanların oranı % 45'dir. Ortak banyo kullananların oranı %23,33, barınağın bir kenarında oluşturulan giderde banyo ihtiyacını giderenlerin oranı ise %19,16'dır.

Foto 16: Banyo Yapılan Yer (Yenice/Konaklar Mahallesi)

Tablo 17: Çadırlarda Elektrik Kullanım Şekli

Elektrik Kullanımı	Sayı	Yüzde (%)
Elektrik Yok	77	64,16
Şehir Şebekesi	18	15
Jeneratör	14	11,66
Diğer	9	7,5
Toplam	120	100

İşçiler yazın serinlemek, kışın ısınabilmek ve akşamları televizyon izleyebilmek için elektriğe ihtiyaç duymaktadır. Ancak ziyaret edilen yerlerde işçilerin enerjiye erişimi konusunda ciddi problemler yaşanmamaktadır. Nitekim işçilerin %64,16'sı elektrikten faydalanamamaktadır. Köylere yakın yerleşimlerde kurulan barınaklarda şehir şebekesinden faydalanan sadece %15'lik bir kesim bulunmaktadır. Yerleşim yerlerinden uzak yerlerde kurulan barınaklar için gerekli olan enerji ihtiyacını jeneratörlerden karşılayanların oranı ise %11,66'dır. Diğer taraftan bölgelerde nüfus ve barınakların sayısının artması nedeniyle oluşan enerji ihtiyacını karşılayacak düzeyde alt yapı olmaması, kaçak hatlarla ulaşılan elektriğin sıklıkla kesilmesine ve yangın tehlikesinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Foto 17: Elektriğe Erişim (1) (Yenice)**Foto 18: Elektriğe Erişim (2) (Yenice)****Tablo 18. Çadırlarda İçme Ve Kullanım Suyuna Erişim Şekli**

Çadırlarda İçme Ve Kullanım Suyuna Erişim	Sayı	Yüzde (%)
Köy eřmesi	62	51,66
Tanker	19	15,83
Şebeke suyu	12	10
Kuyu suyu	24	20
Diğer	3	2,5
Toplam	120	100

Köylere yakın kurulan barınaklar için suya erişim köy çeşmesinden ya da köylerdeki şebekelerden elde edilmektedir (%51,55). Daha ücra bölgelerde kurulan yerleşimler için ise tankerler ile işçilerin ihtiyaçları giderilmeye çalışılmaktadır (%15,83). Hijyen bakımından kötü durumda olmasına rağmen kuyu suyunu kullanan işçilerin oranı da azımsanmayacak kadardır (%20). Yerleşim bölgelerine yakın olmaları nedeniyle şebeke suyuna erişimi bulunanların oranı %10'da kalmıştır.

Foto 19: İşçilerin Suya Erişim Şekli (Silifke/Kurtuluş Mahallesi)

SONUÇ ve ÖNERİLER

Mart/2017-Eylül/2017 döneminde Mersin iline bağlı Yenice, Tarsus, Silifke, Akdeniz ilçelerinde mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşullarının tespiti için gerçekleştirilen alan çalışması neticesinde belirlenen yetersizlikler yukarıda belirtilmiştir. Yapılan alan çalışması sonucunda mevsimlik tarım işçilerinin; ulaşım, sağlık, eğitim, beslenme, sosyal güvence, güvenlik ve sosyal dışlanma özelinde barınma koşullarının insan onuruna yakışacak düzeyde olmadığı tespit edilmiştir.

Ülkemizde yaşanan trajik trafik kazaları sonrasında gündeme gelen, acil eylem planları ve Başbakanlık Genelgeleri ile yaşam koşulları iyileştirilmeye çalışılan mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşulları, tüm bu girişimlere rağmen henüz istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Başarısızlığın temelindeki nedenlerden bazıları; mevsimlik tarım işçiliğindeki yüksek kayıt dışılık, yoksulluk, sosyal dışlanma, işçi işveren ilişkisinin illegal usullerle tarım araçları (dayı başı, çavuş, elçi) kullanılarak gerçekleştirilmesi, işçilerin bilgi ve farkındalıklarının yetersiz, örgütlenme kapasitelerinin ise yok denecek düzeyde olmasıdır.

Şimdiye kadar siyasilere ve bürokratların temenninin ötesine geçemeyen gayretleri, yapılan düzenlemeler, kurulan araştırma komisyonları ve konu hakkında yetkilendirilen kurum ve kuruluşlar ancak mevsimlik tarım işçilerinin kötü yaşam ve çalışma koşullarını tespit etme noktasında başarı gösterebilmiştir. Ancak mevsimlik tarım işçilerinin barınma sorununun çözümü için bundan daha fazlası gerekmektedir. Öncelikle işçilerin barınma, sağlık, eğitim, ulaşım, sosyal dışlanma, sosyal güvenlik ve asayiş meseleleri ayrı ayrı ele alınarak çözüme kavuşturulmalıdır. Tüm bu sorunlar birbirleri ile inilti olduğundan çözümler de eşgüdümlü olarak hayata geçirilmelidir. Sorunların çözümüne ilişkin çalışmalar süreklilik arz etmeli; tek seferlik ve tek uygulamayı içeren gününbirlik yaklaşımlarından vazgeçilmelidir. Mevsimlik tarım işçilerinin barınma sorununun çözülmesi halinde, sağlık ve eğitim sorunlarının büyük bölümünün de çözülebileceği gözden kaçırılmamalıdır.

Mevsimlik tarım işçilerinin barınma sorunlarının çözümü için acil olarak yapılması gerekenlerse şunlardır;

- İşçilerin barınma sorununun çözümü tarım araçlarının marifetine bırakılmamalı, toprak sahibinin katkısı sağlanarak yetkili birimler tarafından bu ihtiyaçlar giderilmelidir.
- İşçilerin barınaklarını dere, sulama kanalı ve tarla kenarlarına rastgele şekilde yapmaları engellenmeli, kurulacak çadırlar için yerel yönetimler altyapısını hazırladıkları yerleri işçilerin kullanımına sunulmalıdır.

- İşçiler için inşa edilecek olan barınakların çalışılan bölgeye olan mesafesi makul seviyede tutulmalıdır.
- Geçici yerleşim yerleri seçilirken dağınık durumdaki yerleşimler bir araya getirilip kompakt bir yapı oluşturulmalıdır. Böylelikle altyapı gibi hizmetlerin bölgeye getirilmesi kolaylaştırılmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçileri için yerel yönetimler tarafından belirlenen yerleşim alanlarında çocuklar için oyun alanları kurulmalı, çocukların sulama kanallarına erişimi engellenerek bölgede her yaz görülen boğulma vakalarının önüne geçilmelidir.
- Oluşturulan geçici yerleşim alanlarına sağlık kontrolü yapacak olan personelin erişimi sağlanmalı, okula giden çocuklar için ücretsiz servis hizmeti sunulmalıdır.
- İşçilerin kendi imkânları ile kurdukları çadırlar daha konforlu olan Kızılay ve AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi) çadırları ya da konteynerler ile değiştirilmelidir. Bu çadır ve konteynerlere yerleştirilecek klimalarla yaz aylarında yaşanan aşırı sıcaklıkların etkisi azaltılmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçilerinin ve yapılan işin niteliğine göre barınaklar; geçici, kalıcı ve mobil barınaklar şeklinde dizayn edilmeli, oluşabilecek beklenmedik barınak talebi karşısında bu gibi esnek çözümlerle işçilerin mağdur duruma düşmeleri engellenmelidir.
- Barınakların bulunduğu alanlarda ortak çamaşır ve bulaşık yıkama yerleri tesis edilmelidir.
- İşçilerin erzaklarını muhafaza edebilecekleri steril alanlar oluşturulmalı, pestisit ve herbisit gibi tarımsal alanlarda kullanılan ilaçların gıdalara olan temasının önüne geçilmelidir.
- İşçilerin kullanım ve içme suyu olarak tedarik ettikleri suların sağlık açısından uygunluğu test edilmeli, en azından arıtma işleminden geçmiş sular işçilerin kullanımına sunulmalıdır.
- İşçilerin çalışacakları bölgelere güvenli şekilde ulaşabilmeleri için trafik denetimleri arttırılmalı, kapasitesinden fazla yolcu taşıyanlara caydırıcı para cezaları verilmelidir.
- Mevsimlik tarım işçilerinin birbirleri ve bölge halkı ile mevsimlik işçi aileleri arasında etnik ayrımcılıklardan kaynaklanan gerilimleri azaltacak şekilde güvenlik önlemleri alınmalı, barınaklarda huzur ve güven ortamı oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Erdoğan, O. (2015). Türkiye Ve Avrupa Birliğinde Tarım Politikaları Ve Tarımda Emeklilik Sistemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Friedrich Ebert Stiftung Derneği (2012). Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti. Mevsimlik İş Göçü İletişim Ağı (MİGA).

Görücü İ. ve Demirbaş M. (2013). Türkiye’de Tarım Aracılığı: Uygulama, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Hikmet Yurdu Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 6(12), 133.

Gürler, A. Z. (2008). Tarım Ekonomisi. Ankara, Nobel Yayın ve Dağıtım.

Hurst, P.; Termine, P.; Karl, M. (2007). Agricultural Workers and Their Contribution To Sustainable Agriculture And Rural Development / FAO-ILO-IUF. - Geneva: ILO.

Kapluhan, E ; (2013). Türkiye’de Kuraklık Ve Kuraklığın Tarıma Etkisi. Marmara Coğrafya Dergisi, (27), 487-510.

Karaman, Y; , Karaman, K.; Yılmaz A. S. (2011). Mevsimlik Tarım İşçileri ve Enformel İlişkiler Ağı: Giresun’da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri Üzerine Bir Araştırma, 3(1), 211-226.

TBMM (2015). Mevsimlik Tarım İşçileri. Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı.

Şimşek, Z. (2012). Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması. UNFPA, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.

Selek ÖZ, C. ve Bulut, E. (2013). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türk Hukuk Sistemi İçerisindeki Yeri. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, 1(1), 2013.

TÜİK İşgücü İstatistikleri Haber Bülteni. (2017). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24631> adresinden ulaşılmıştır.

Yıldırım, U. D. (2014). 1980 Sonrası Türkiye Tarımında Yapısal Dönüşüm ve Mevsimlik Tarım İşçileri: Sakarya Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.